

Monika Grabowska

Uniwersytet Wrocławski

<https://orcid.org/0000-0001-7828-0821>

monika.grabowska@uwr.edu.pl

Maciej Smuk

Uniwersytet Warszawski

<https://orcid.org/0000-0002-0911-9046>

m.smuk@uw.edu.pl

Magdalena Sowa

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

<https://orcid.org/0000-0002-9571-8693>

magdalena.sowa@umcs.pl

The Last of Us? Czy istnieje przyszłość dla neofilologii?

The Last of Us? Is There a Future for Modern Language studies?

The article is about philological studies in Poland. It discusses the results of a survey conducted at 43 programs at philological studies in 13 Polish universities, with the aim of outlining the profile of students starting their studies (first year of bachelor's and master's programs) and those completing them (final year of bachelor's and master's programs). In the first case, the goal was to understand the motivations for pursuing studies and the expectations associated with them. In the second case, the objective was to determine the level of satisfaction with the completed studies and the reasons for satisfaction or dissatisfaction. In total, nearly 5000 respondents participated in the study. The results allowed us to draw conclusions regarding the

Artykuł jest udostępniany na licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe, <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

profile of contemporary students of foreign philology and to propose some directions in which the programs might evolve.

Keywords: modern language studies, students, motivations, level of satisfaction, national survey

Słowa kluczowe: neofilologia, studenci, motywacje, poziom satysfakcji, badanie krajowe

1. Czym współcześnie jest filologia?

Przedmiotem niniejszego artykułu są studia kształcące w zakresie języków obcych. Zgodnie z powszechnym i tradycyjnym ujęciem kategoria ta obejmuje filologię i lingwistyki stosowane; czasami, dla odróżnienia filologii kształcących w zakresie języków łacińskiego i starogreckiego od filologii nowożytnych, stosuje się termin „neofilologii”. Przegląd obecnych nazw kierunków i ich programów unaocznia jednak, że zgubne może być utożsamianie „tradycyjnej filologii” ze współczesnymi trendami. Po pierwsze – na niektórych kierunkach z tzw. grupy językowej kształcenie w zakresie znajomości danego języka obcego nie jest kwestią priorytetową, a w konsekwencji ich absolwenci nie muszą osiągać określonego, narzuconego odgórnie poziomu znajomości języka (np. C1 w przypadku studiów licencjackich). Z powyższym łączy się druga cecha specyficzna współczesnych studiów językowych – nie zawsze są one przyporządkowywane dyscyplinom naukowym tradycyjnie utożsamianym z filologiami, tj. językoznawstwu, a zwłaszcza literaturoznawstwu. Często to nauki o kulturze i religii są ich dyscypliną wiodącą, a dodatkowo mają w nich swój udział dyscypliny z dziedziny nauk społecznych, np. nauki o polityce i administracji, nauki o komunikacji społecznej i mediach. Po trzecie – w konsekwencji innego przypisania kierunków do dyscyplin inaczej rozkłada się udział różnych nauczanych treści. Pod tym względem nawet nazwy kierunków obrazują odmienne od tradycyjnych profile, np. *lingwistyka dla biznesu – tłumaczenia rosyjsko-polsko-niemieckie* (Uniwersytet Szczeciński); *communication and language in healthcare, tłumaczenie kreatywne i specjalistyczne, tłumaczenie pisemne i multimedialne, Polacy i Niemcy w Europie* (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu); *język czeski w sektorze usług* (Uniwersytet Opolski); *studia kanadyjskie* (Uniwersytet Warszawski); *studia śródziemnomorskie* (Uniwersytet Wrocławski); *informatologia z biznesowym językiem angielskim* (Uniwersytet Łódzki); *język niemiecki w obrocie gospodarczym* (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie)¹. Coraz popularniejsze jest łączenie w ramach jednego

¹ Także nazwy innych kierunków, cieszących się bardzo dużą popularnością z punktu widzenia liczby kandydatów na jedno miejsce, dobitnie obrazują transformację, np. *inżynieria*

kierunku studiów języków nie pochodzących z tej samej grupy (np. angielski z chińskim, francuski z arabskim), jak również wzrost liczby kierunków kształcących w zakresie tzw. języków małych i nieeuropejskich – studia japońskie, koreańskie i sinologiczne wykazują corocznie największe liczby kandydatów na jedno miejsce. Także języki regionalne są nauczane w ramach filologii: od roku akademickiego 2013/2014 Uniwersytet Gdański oferuje studia na kierunku *etnofilologia kaszubska*, a od roku 2021/2022 na Uniwersytecie Jagiellońskim istnieje kierunek o nazwie *region karpacki: etnolingwistyka i studia kulturowe*.

2. Tendencje ilościowe

W ciągu ostatnich dziesięciu lat, tj. od roku akademickiego 2010/2011, liczba studentów w Polsce zmniejszyła się o 33,8%². Systematyczny spadek odnotowano też w odniesieniu do absolwentów studiów – w ciągu dekady o 40,2%. Liczby dotyczące studiujących na kierunkach językowych utrzymują się jednak, zwłaszcza w ciągu ostatnich pięciu lat, na podobnym poziomie – około 5% absolwentów szkół średnich wybiera kierunki lingwistyczne na poziomie studiów licencjackich: w roku akademickim 2018/2019 – 5,18% ogółu, w 2019/2020 – 5,15%, w 2020/2021 – 5,17%, w 2021/2022 – 5,16%. Według danych z dn. 31 grudnia 2022 r. łącznie 61 863 osób studiowało kierunek językowy; największa liczba na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (6866), także na tej uczelni największa jest liczba absolwentów studiów językowych (1322); kolejne miejsce zajął Uniwersytet Warszawski z liczbą 5591 studentów i 1297 absolwentów studiów językowych. W tym samym roku 82 polskie uczelnie (tj. 22,6% ogółu) miały w swojej ofercie co najmniej jeden kierunek językowy, w tym także uczelnie o profilu technicznym i biznesowym (np. trzy politechniki, oddziały Wyższej Szkoły Bankowej), oraz uczelnie znajdujące się w miastach liczących mniej niż 50 tys. mieszkańców (np. w Nowym Targu, Oświęcimiu, Przasnyszu). Z punktu widzenia liczby studentów studiujących na danym kierunku jedną z najwyższych pozycji zajmuje od wielu lat filologia angielska – w roku akademickim 2021/2022 w uczelniach nadzorowanych przez MEiN na I roku studiów licencjackich

nanostruktur, zielone technologie, informatyka społeczna, komunikacja wizerunkowa, cultural communication, cyberbezpieczeństwo, chemia i toksykologia sądowa, public relations i zarządzanie informacją, biologia kryminalistyczna, wiedza o filmie i kulturze audiowizualnej, European politics and economics, zarządzanie instytucjami artystycznymi, filmoznawstwo i wiedza o nowych mediach, kultura i praktyka tekstu: twórcze pisanie i edytorstwo, modelling and data science, groznawstwo, projektowanie mody i zrównoważone zarządzanie w modzie.

² Minimalny wzrost liczby studentów w stosunku do roku poprzedniego (o 2,9 tys., tj. 0,2%) nastąpił w roku akademickim 2021/2022.

studiowało ją 13 913 osób, co sytuowało ją na siódmej pozycji najpopularniejszych kierunków, a w roku 2022/2023 – 13 077 osób, zapewniając jej pozycję dziewiątą. Wspomniane wcześniej studia związane z kulturą i językiem koreańskim są co roku w czołówce najpopularniejszych kierunków: ze średnią liczbą 25 kandydatów na jedno miejsce zajęły one drugą lokatę spośród wszystkich kierunków studiów w roku akademickim 2020/2021 i 2021/2022, a pierwszą w 2022/2023. W tym samym roku *etnofilologię kaszubską* studioowało 30 osób, a kierunek *region karpacki: etnolingwistyka i studia kulturowe* – 36.

3. Badanie własne

W latach 2019–2023, pod patronatem Polskiego Towarzystwa Neofilologicznego, zrealizowano projekt badawczy, którego celem było zdefiniowanie profilu współczesnego studenta studiów filologicznych w Polsce. Badanie objęło 4893 studentów 43 kierunków językowych na 13 polskich uniwersytetach i zostało w całości przedstawione w monografii pt. *Studia filologiczne w Polsce z perspektywy studenta* (Smuk, Grabowska, Sowa, 2023). Niniejszy artykuł skupia się na obszarach zainteresowania, motywach wyboru i oczekiwaniach programowych studentów rozpoczynających studia licencjackie i magisterskie oraz poziomie satysfakcji studentów kończących oba cykle studiów.

Z punktu widzenia metodologii omawiane badanie miało charakter ilościowo-jakościowy i było diagnozą statyczną, poprzeczną. Wprowadzie nadrzędnym celem było wyłonienie kluczowych tendencji, jeśli chodzi o opinie i odczucia studentów filologii w Polsce, ale w kwestionariuszach ankiet dominowały pytania otwarte.

3.1. Obszary zainteresowania

Wybór studiów filologicznych jest dla bardzo wielu studentów pochodną ich zainteresowań obszarami, które naturalnie – i niejako zgodnie z tradycją – przypisują studiom językowym. Wskazane przez ankietowanych obszary kształcenia filologicznego dotyczą nauki języka obcego/języków obcych, kultury obszaru językowego, językoznawstwa, literaturoznawstwa, przekładoznawstwa i glottodydaktyki. Wymienione elementy znajdują się na liście odpowiedzi udzielonych w obydwu grupach ankietowanych: studentów rozpoczynających studia licencjackie oraz magisterskie, choć hierarchia odpowiedzi nie jest w obu przypadkach identyczna.

Tabela 1. Obszary zainteresowania związane z wyborem studiów filologicznych

	Obszary zainteresowania	Studia licencjackie N = 2458	Studia magisterskie N = 817
1.	Nauka języka	67,5%	29,9%
2.	Kultura	43,0%	41,0%
3.	Przekładoznawstwo	28,3%	43,7%
4.	Językoznawstwo	26,6%	30,1%
5.	Literatura	22,5%	31,7%
6.	Dydaktyka języków obcych	16,7%	27,5%

Dla studentów rozpoczynających studia na poziomie licencjatu elementem, który w pierwszej kolejności przyciąga zainteresowanie studiami filologicznymi, jest nauka języka obcego (jednego lub kilku). W opinii większości filologia daje gwarancję na dobre – tj. płynne i poprawne – opanowanie języka, jak również poznanie kultury obszaru językowego, której jest on nośnikiem. Biegłość w języku obcym daje z kolei możliwość jego zastosowania w obszarach, którymi studenci się interesują (językoznawstwo) lub w których zamierzają być w przyszłości aktywni zawodowo (przekładoznawstwo). Nieco inny jest porządek wskazań obszarów zainteresowania w grupie studentów kontynuujących studia na drugim stopniu. Ich zainteresowanie koncentruje się zasadniczo na obszarach, w których mogą doskonalić znajomość języka i rozwijać kompetencje użyteczne w życiu zawodowym po studiach. Z tego też powodu w pierwszej kolejności interesuje ich obszar szeroko rozumianego przekładu, który z jednej strony daje im sposobność wykorzystania dobrze opanowanego języka w praktyce tłumaczeniowej, a z drugiej – podnosić poziom kompetencji w obszarach pośrednio z nim związanych, jak kultura, literatura czy językoznawstwo.

3.2. Motywy wyboru studiów

Tabela 2 poniżej przedstawia w syntetycznej formie wyniki odpowiedzi na pytanie o trzy najistotniejsze motywy, które skłoniły studentów do podjęcia aktualnych studiów filologicznych. Rygor ograniczenia liczby odpowiedzi miał na celu wyłonienie czynników, które uwarunkowały wybór studiów, a nie tylko na niego wpłynęły.

Zgodnie z przewidywaniami na studiach licencjackich największa liczba wskazań dotyczyła motywów związanych z nauką języka obcego i chęcią poznania kultury innych krajów. Powody te dotyczą 135% respondentów, która to wartość jest pochodną przyjętej w badaniu perspektywy emiczej (Pike,

Tabela 2. Kryteria podjęcia studiów filologicznych

Lp.	Kryterium	Procent wskazań studia licencjackie (N = 2458)	Procent wskazań studia magisterskie (N = 817)	Różnica
1.	Zainteresowanie nauką języka i kulturą	135,4%	45,8%	-89,6%
2.	Kryteria merytoryczne związane z ofertą programową	51,7%	66,2%	+14,5%
3.	Plany na przyszłość	25,0%	20,3%	-4,7%
4.	Chęć dalszego kształcenia	14,0%	75,0%	+61%
5.	Kryteria związane z konkretną uczelnią	13,8%	16,9%	+3,1%
6.	Przypadkowość	4,7%	2,8%	-1,9%
7.	Kryteria geograficzne	3,3%	7,5%	+4,2%
8.	Rekomendacje	2,3%	2,1%	-0,2%
9.	Osobiste powiązania z językiem i kulturą	0,7%	2,4%	+1,7%
10.	Kryteria ekonomiczne związane ze statusem studenta	0,6%	1,3%	+0,7%
11.	Kryteria pragmatyczne związane z organizacją studiów	0,4%	2,4%	+2%
12.	Wcześniejsze doświadczenia ze studiów filologicznych	0,04%	5,4%	+5,36%

1967). W naszym przypadku oznacza to, że powód ten został podany w jednej ankiecie dwa albo nawet trzy razy w różnych sformułowaniach, łączących lub rozdzielających różne aspekty języka i kultury. Mianowicie 90% respondentów wybrało kierunek filologiczny ze względu na chęć nauki języka obcego, zaś 31% wskazań dotyczy chęci poznania obcych kultur. W pierwszym kryterium mieszczą się również wskazania dotyczące ogólnie ujętych zainteresowań filologicznych.

Studenci I roku studiów licencjackich powołują się w swoich odpowiedziach (51,7%) również na powody wynikające z oferty programowej kierunków filologicznych. Elementy oferty, które uzyskały uznanie studentów I roku studiów licencjackich i przekonały ich do podjęcia studiów, to: program kształcenia (bogaty, intrygujące nazwy przedmiotów w siatce godzin), intensywne ekspozycja na język obcy (nauczanie w języku docelowym, codzienny kontakt z językiem, znaczna liczba godzin praktycznej nauki języka), organizacja praktycznej nauki języka (małe grupy zajęciowe, obecność native speakerów, dużo okazji do praktykowania wypowiedzi ustnych), oferta języków obcych,

atrakcyjne specjalizacje oraz możliwość ich wyboru nawet już po I roku studiów, konkretne przedmioty, praktyki zawodowe, możliwość zdobycia uprawnień do wykonywania zawodu nauczyciela. Odpowiedzi związane z ofertą programową wiążą ją również z atrakcyjnymi perspektywami zawodowymi – gwarantowanymi przez ukończenie studiów filologicznych w obecnej postaci (!). Opinie studentów skupiają się na chłonnym i wielowymiarowym rynku pracy dla filologów, niewielkiej konkurencji dla osób znających języki inne niż angielski, wysokim uposażeniu, możliwościach zatrudnienia za granicą. Dla studentów istotne są również możliwości oferowane przez uczelnię w zakresie mobilności międzynarodowej, głównie w powiązaniu z programem Erasmus+.

Kolejnym motywem są szeroko pojęte plany na przyszłość (w sumie 25% wskazań), związane z dalszymi studiami, pracą zawodową, podróżowaniem, miejscem zamieszkania oraz potrzebą wyróżnienia się wśród absolwentów – poprzez studiowanie mniej znanych języków.

Chęć dalszego kształcenia – kryterium wskazane przez 14% respondentów – odnosi się w ogólności do potrzeby dalszego rozwoju intelektualnego, a w szczególności do pragnienia uzyskania dyplomu studiów wyższych na dobrym (!) kierunku.

Funkcją motywującą do podjęcia studiów filologicznych pełnią też: prestiż uczelni, pozytywne opinie o kierunku, wysoki poziom nauczania, wyspecjalizowana kadra, rekomendacje starszych roczników, sympatyczna atmosfera tworzona przez wykładowców i studentów, lokalizacja budynku, nowoczesna architektura i wyposażenie, a nawet oferta zajęć z WF.

Ostatnia grupa powodów podjęcia studiów filologicznych, która dotyczy ponad 100 respondentów (4,7% studentów I roku), nosi znamiona pewnej przypadkowości, wskazującej na decyzje podjęte drogą negatywnego wyboru. Pozostałe kryteria: geograficzne, rekomendacje, osobiste powiązania z językiem i kulturą, ekonomiczne, organizacyjne oraz pozytywne doświadczenia zdobyte na wcześniejszych studiach o podobnym profilu, pojawiły się w nie więcej niż 80 kwestionariuszach.

Jeśli chodzi o studia magisterskie, to najczęstszym powodem podjęcia nauki na kierunkach filologicznych jest pragnienie dalszego kształcenia, wskazane w trzech czwartych odpowiedzi, natomiast zainteresowanie nauką języka i kultury plasuje się dopiero na trzeciej pozycji. Studenci kierują się zamysłem zdobycia dyplomu – magistra (22% studentów), a nawet doktora, jednak 46% ankietowanych operuje kategoriami kompetencji, powołując się na chęć doskonalenia języka, a także na potrzebę samorealizacji, poszerzenie horyzontów, realizację ambicji osobistych. Co ciekawe, na obu cyklach wysoką pozycję zajmuje interesująca oferta programowa (ponad 50 i 60% wskazań, odpowiednio na studiach licencjackich i magisterskich). Pozostałe kryteria wyboru ulegają niewielkim fluktuacjom pomiędzy cyklami. Dla porządku

odnotujmy również niewielki spadek parametru „przypadkowość” między I a II cyklem studiów (odpowiednio 4,7% i 2,8%).

3.3. Oczekiwania programowe

Kolejna tabela przedstawia dziedziny, przedmioty i zagadnienia (tak, jak konceptualizują je ankietowani, według założeń wspomnianego powyżej podejścia emicznego) oczekiwane przez co najmniej 10% studentów na studiach filologicznych, przy czym liczba wskazań nie została ograniczona.

Tabela 3. Różnice w oczekiwaniach programowych wśród studentów studiów licencjackich i magisterskich w obrębie przedmiotów wskazanych w minimum 10% ankiet

Lp.	Przedmiot	Procent wskazań studia licencjackie (N = 2458)	Procent wskazań studia magisterskie (N = 817)	Różnica
1.	Praktyczna nauka języka obcego (wiodącego lub wiodących)	70,7%	53,3%	-17,4%
2.	Kultura krajów studiowanego obszaru językowego	35,0%	26,0%	-9%
3.	Literatura	23,0%	22,9%	-0,1%
4.	Teoria i praktyka przekładu	14,3%	50,0%	+35,7%
5.	Językoznawstwo i gramatyka opisowa	11,1%	17,4%	+6,3%
6.	Dydaktyka języków obcych	1,8% ^{a)}	17,8%	+16%

^{a)} Wskaźnik niższy niż zakładane kryterium w tabeli ($\geq 10\%$), umieszczony dla porównania dla studiów magisterskich.

Na studiach licencjackich 20% respondentów oczekuje zajęć związanych z praktyczną nauką języka (ponad 70% wskazań), kulturą (35%) oraz literaturą (23%); na studiach magisterskich tak wysoką pozycję zajmują dodatkowo przedmioty związane z przekładami (50% wskazań), sytuując się prawie na równi z praktyczną nauką (53%). Natomiast na studiach I stopnia teoria i praktyka przekładu interesuje wstępnie tylko 14% respondentów. Oprócz tego na obu cyklach mniej niż 10% studentów wymieniło inne różnorodne przedmioty. Brzegową wartość 10% osiągnęły również przedmioty językoznawcze (na studiach I i II stopnia) oraz dydaktyczne na studiach magisterskich.

Bez badań podłużnych wyniki te nie mogą zostać uznane za wyraz stałych tendencji, ale wnoszą pewną informację *hic et nunc*. Pierwszą z nich są

rosnące oczekiwania zawodowe na II stopniu studiów: w porównaniu do I cyklu ponad 35% więcej studentów II cyklu jest zainteresowanych przedmiotami związanymi z tłumaczeniem, co koreluje ze spadkiem o 17% zainteresowania „czystą” nauką języka obcego wiodącego (lub wiodących). Jeśli chodzi o przygotowanie do zawodu nauczyciela w ramach dydaktyki przedmiotowej, to wzrost na studiach magisterskich wynosi 16% i jest o tyle znaczący, że zainteresowanie tym przedmiotem na pierwszym cyklu jest marginalne (poniżej 2% kwestionariuszy).

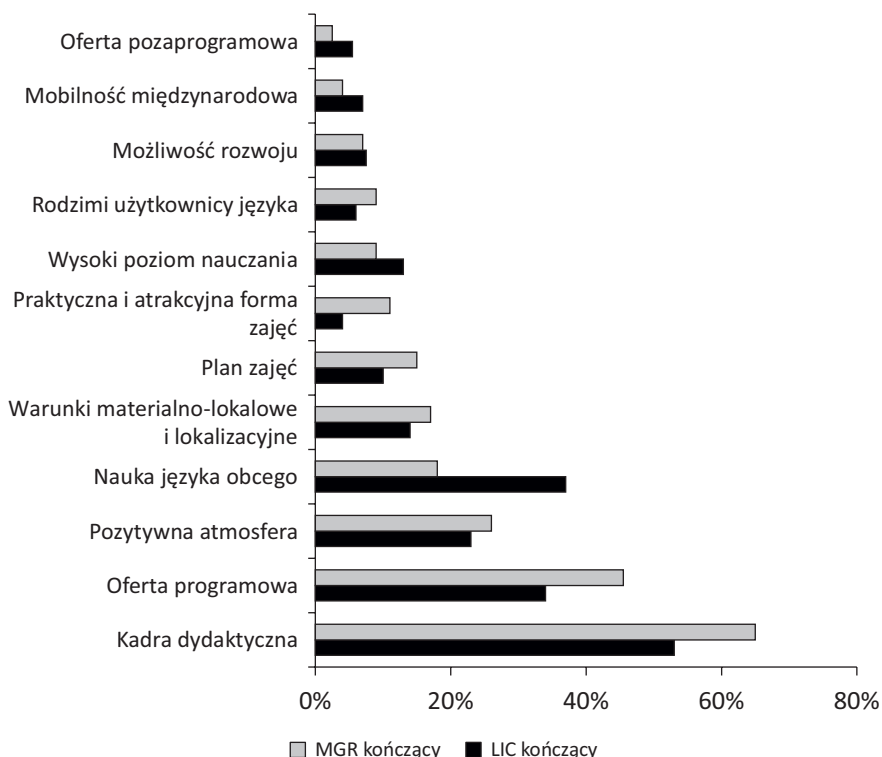
Druga tendencja to chęć poznania zagadnień ogólnych, niezawodowych, z dziedziny literatury i kultury oraz językoznawstwa. Przedmioty literackie cieszą się stałym zainteresowaniem jednej czwartej studentów zarówno na studiach licencjackich, jak i magisterskich. Popularność przedmiotów związanych z kulturą jest natomiast znacznie większa na studiach licencjackich – można tylko domniemywać, że dla wielu studentów I cyklu jest to pierwszy pogłębiony kontakt z realiami studiowanego obszaru językowego oraz dziedzinami kultury wysokiej rozwijanej w poznawanym języku. Z kolei przedmioty językoznawcze, które są ciekawe dla 11% studentów I cyklu, zdobywają więcej uwagi u studentów cyklu magisterskiego, o czym świadczy sześcioprocentowy wzrost zainteresowania.

Triada język–kultura–literatura pozwala więc uznać filologię – ocenianą z perspektywy studenta – za kierunek wybitnie humanistyczny, skoncentrowany na komunikacji oraz szeroko pojętej kulturze.

3.4. Czynniki (nie)zadowolenia i poziom satysfakcji

Na poziom satysfakcji studentów kończących studia filologiczne wpływ mają czynniki, które ankietowani oceniają jako pozytywne i zadowalające ich wyjściowe oczekiwania oraz te, które uznają za niesatysfakcjonujące i wobec których postulują konieczność zmian.

Obydwie grupy ankietowanych formułują swoje pozytywne uwagi w odniesieniu do identycznych kategorii, dotycząc bardzo różnych aspektów decydujących o poziomie ich zadowolenia (Rys. 1). To ostatnie zależą przede wszystkim od czynników „ludzkich” (m.in. kadry dydaktycznej), które bezpośrednio wiążą się z innymi ważnymi dla respondentów uwarunkowaniami, takimi jak oferta kształcenia, jakość i atrakcyjność zajęć czy pozytywna atmosfera. Nie bez znaczenia okazują się także warunki materialne, w jakich realizowane jest kształcenie (baza lokalowa, lokalizacja placówki, plan zajęć) oraz perspektywy rozwoju studentów – zarówno na rodzimej uczelni, jak i w trakcie programów wymiany akademickiej z uczelniami partnerskimi.

Rysunek 1. Czynniki wpływające na poziom zadowolenia studentów kończących studia licencjackie i magisterskie

Analizując pozytywne opinie na temat ww. aspektów kształcenia filologicznego, warto zatrzymać się nad trzema czynnikami zadowolenia, których poziom wskazań przekracza 30%. Kadra dydaktyczna pozostaje elementem, który bezsprzecznie jest pierwszym powodem satysfakcji ankietowanych kończących studia filologiczne, z niewielką przewagą odpowiedzi w grupie respondentów studiów magisterskich. Oceniając pozytywnie pracę nauczycieli akademickich, studenci zwracają uwagę zarówno na ich wysokie kompetencje merytoryczne i doskonały warsztat zawodowy, jak i na pożądane cechy osobowościowe oraz postawy względem nauczanych przedmiotów i studentów. Pochlebne są także uwagi dotyczące oferty programowej, która w opinii ankietowanych jest „bogata”, „różnorodna” i „atrakcyjna”. Odpowiedzi respondentów studiów II stopnia dobitnie wskazują także na dość dobre powiązanie programów studiów z przyszłą aktywnością zawodową³, podczas

³ Przykładowe wypowiedzi studentów: „program studiów stwarza szeroki wachlarz możliwości zawodowych”, „przygotowanie do podjęcia przyszłej pracy, przydatny charakter części przedmiotów”, „dużo możliwości po zakończeniu studiów”, „większość zajęć pokrywa się z tym, co

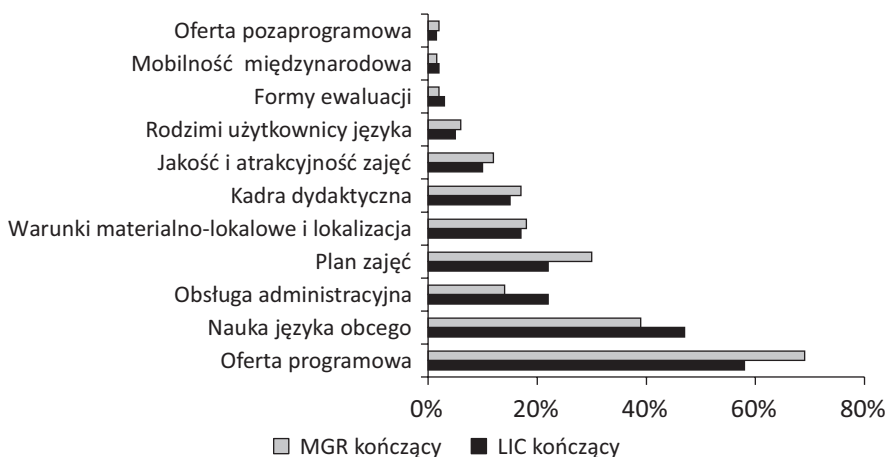
gdy czynnikiem silnie wpływającym na zadowolenie studentów kończących studia licencjackie jest nauka języka obcego, będąca dla większości priorytetowym obszarem zainteresowania (por. Tab. 1–3) i celem, dla którego podejmują oni studia w tym zakresie.

Czynniki wskazane jako źródło niezadowolenia studentów sygnalizują także obszary, w których ankietowani postulują zmiany (Rys. 2). W największym stopniu dotyczą one oferty programowej oraz zajęć związanych z nauką języka (na obu cyklach studiów). O ile studenci studiów licencjackich sformułowali więcej komentarzy negatywnych wobec zajęć z tzw. praktycznej nauki języka, o tyle na poziomie magisterium krytyczne opinie dotyczyły ogólnie całej oferty programowej. Ta ostatnia powinna, zdaniem ankietowanych, zawierać „więcej przedmiotów przydatnych we współczesnym świecie” oraz „więcej zajęć praktycznych z samego języka”, kłaść „większy nacisk na to, co w życiu przydatne i potrzebne”, a w konsekwencji proponować „więcej praktyki, a mniej teorii” (Smuk, Grabowska, Sowa 2023: 118). Przywołane komentarze są punktem wyjścia dla postulowanych przez studentów zmian, które powinny polegać m.in. na:

- zrewidowaniu oferty dydaktycznej i usunięciu z niej zajęć niepowiązanych z daną specjalizacją bądź przedmiotów nieprzyczyniających się do rozwoju umiejętności praktycznych,
- zwiększeniu liczby zajęć specjalizacyjnych przygotowujących do aktywności zawodowej oraz możliwości rozwoju umiejętności pożądanych na rynku pracy.

Na trzecim miejscu pod kątem liczby wskazań studentów studiów II stopnia uplasowały się zastrzeżenia dotyczące planu zajęć. W opinii respondentów powinien on być układany w sposób bardziej elastyczny i dawać studentom możliwość łączenia studiów filologicznych z aktywnością zawodową lub studiami na innym kierunku. Spory odsetek studentów studiów licencjackich widzi natomiast potrzebę podniesienia jakości obsługi administracyjnej, poprawy komunikacji na linii uczelnia-student oraz lepszego wsparcia w formalnościach związanych z tokiem studiów. Na dalszych pozycjach z wartościami poniżej 20% uplasowały się czynniki dotyczące warunków materialno-lokalowych (m.in. baza lokalowa, wyposażenie dydaktyczne, estetyka i funkcjonalność pomieszczeń, lokalizacja i infrastruktura kampusu), kadry dydaktycznej, atrakcyjności zajęć czy możliwości wyjazdów oraz realizacji zainteresowań pozaprogramowych.

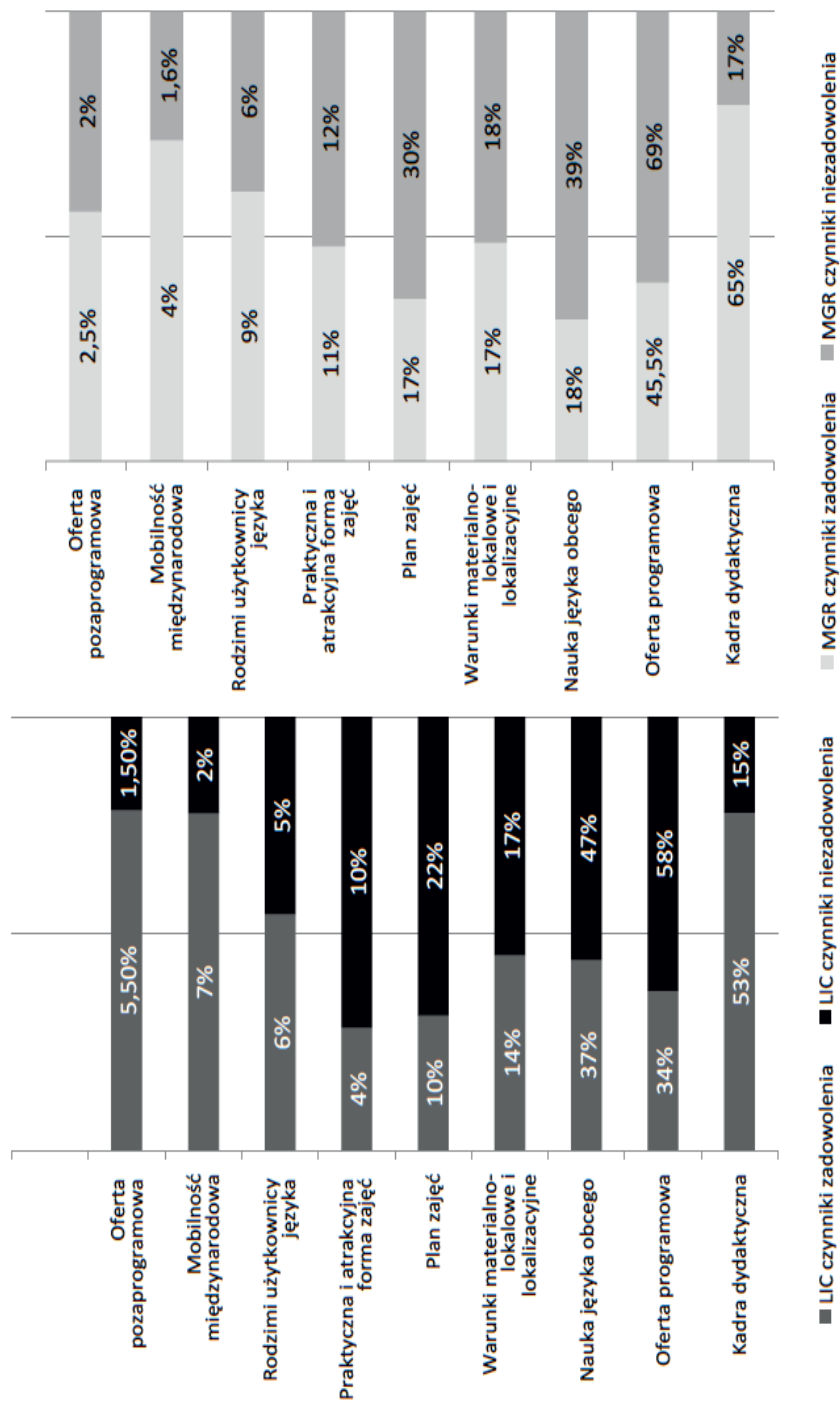
chcę robić w przyszłości”, „zajęcia dostosowane do specjalizacji i zainteresowań”, „dostosowanie przedmiotów do rynku pracy”, „szeroki wybór specjalizacji”, „możliwość realizacji specjalizacji zawodowych” (Smuk, Grabowska, Sowa 2023: 109–110).

Rysunek 2. Czynniki wpływające na poziom niezadowolenia studentów kończących studia licencjackie i magisterskie

Analizując czynniki zadowolenia i niezadowolenia studentów kończących studia I i II stopnia, należy zauważyć, że zostały one zdefiniowane w takich samych kategoriach (rys. 3).

Elementem, który niezbicie wpływa na poziom zadowolenia większości respondentów obydwu grup jest kadra dydaktyczna. Odsetek komentarzy pozytywnych sformułowanych przez ankietowanych znacząco przekracza odsetek komentarzy negatywnych (53% vs 15% na poziomie licencjatu oraz 65% vs 17% na poziomie magisterium), choć tych ostatnich nie należy w żaden sposób lekceważyć. Korzystnie w oczach ankietowanych wypada prowadzenie zajęć przez rodzimych użytkowników języka, jak również możliwości wyjazdów na uczelnie partnerskie czy udział w wydarzeniach spoza oferty dydaktycznej (koła naukowe, stowarzyszenia, konferencje itp.). Czynniki, względem których obydwie grupy respondentów mają najczęściej uwag negatywnych, to w pierwszej kolejności oferta programowa i nauka języka. O ile dość duży odsetek ankietowanych ocenia obydwa elementy pozytywnie, to sugeruje jednocześnie, że są to obszary, w których można jeszcze wiele udoskonalić, unowocześnić czy zaktualizować, podnosząc tym samym poziom zadowolenia studiujących. Przewagę komentarzy negatywnych nad pozytywnymi widać w kategoriach dotyczących warunków lokalowych, planów zajęć, praktycznego wymiaru i atrakcyjności zajęć dydaktycznych. Choć wspomniana przewaga opinii krytycznych nie w każdym przypadku jest duża, uwagi niepochlebne są jednak znaczące i mogą stanowić inspirację do wprowadzenia usprawnień podnoszących poziom zadowolenia przyszłych studentów, jak również innych uczestników życia akademickiego.

Rysunek 3. Poziom satysfakcji studentów kończących studia licencjackie i magisterskie

4. Wnioski

Identyfikacja obszarów zainteresowania przyszłych studentów filologii, diagnoza motywów leżących u podstaw decyzji o wyborze studiów oraz oczekiwań programowych, jak również oszacowanie poziomu satysfakcji studentów kończących poszczególne cykle edukacji okazały się bardzo pomocne w sformułowaniu odpowiedzi na pytanie postawione w tytule: *Czy istnieje przyszłość dla neofilologii?* W naszej opinii odpowiedź na nie może być wyłącznie pozytywna i opiera się ona na następujących przesłankach.

Po pierwsze, ogólny poziom satysfakcji studentów ze zrealizowanego kształcenia jest dość wysoki, co pokazuje wartość mediany: 7/10 w grupie ankietowanych kończących studia I stopnia i 6/10 wśród ankietowanych na koniec studiów II stopnia. Choć satysfakcja ze studiów nie oznacza automatycznie zaspokojenia wszystkich życzeń i oczekiwań, jakie wyrażali studiujący na I roku, nie ma podstawy, by wnioskować, że zrealizowane studia filologiczne dla wszystkich ankietowanych były niezadowolające czy rozczarowujące. Odpowiedzi udzielone przez większość respondentów dowodzą, że są to studia atrakcyjne i z dużym potencjałem, otwierające wiele interesujących ścieżek zawodowych.

Po drugie, dobrym prognostykiem na przyszłość studiów filologicznych jest wspomniany wyżej poziom satysfakcji płynącej ze zrealizowanych studiów, który skłoniłby studentów do ponowienia decyzji o podjęciu studiów filologicznych, gdyby jeszcze raz stanęli przed takim wyborem. Połowa respondentów w każdej z grup (49% vs 51%) wybrałaby wtedy kierunek filologiczny na tej samej uczelni, podczas gdy odsetek chętnych do powtórnego odbycia edukacji filologicznej na innej uczelni bądź w innym mieście wynosi 20%. Jedynie jedna piąta wszystkich ankietowanych z obydwu grup pragnęłaby podjąć studia na innym kierunku, gdyby miała możliwość zmiany wyboru. Odsetek studentów, którzy ponownie wybraliby studia filologiczne (na tej samej bądź innej uczelni) oscyluje w sumie w okolicach 70%, przy czym zmiana miejsca studiów (inna uczelnia, inne miasto) dyktowana jest czynnikami, które nie wynikają z negatywnych doświadczeń wyniesionych z procesu kształcenia w danej jednostce (są to m.in. powody rodzinne, zawodowe czy instytucjonalne, jak np. brak możliwości kontynuacji kierunku na studiach magisterskich).

Wreszcie pozytywnym rokowaniem dla przyszłości neofilologii są zdolności adaptacyjne zespołów programowych pracujących na kierunkach językowych w Polsce. „Programy studiów (ich kształt, zakres, treści) są obszarem, w którym zrobiono już wiele na rzecz podniesienia atrakcyjności i użyteczności studiów filologicznych” (Smuk, Grabowska, Sowa, 2023: 160), niemniej jednak należy mieć na względzie fakt, że

[...] oferta programowa nie może być atrakcyjna jedynie w momencie podjęcia przez kandydata decyzji o studiowaniu filologii, ale student musi nieprzerwanie widzieć jej użyteczne walory aż do chwili ukończenia studiów i wejścia na rynek pracy. Z tego też powodu w procesie przygotowywania oferty programowej decydenci winni w przyszłości brać pod uwagę wiele różnorodnych i aktualnych zmiennych (czerpanych z otoczenia zarówno wewnętrznego, jak i zewnętrznego jednostki) oraz bazować na szeroko zakrojonej współpracy różnych środowisk, dzięki której studia filologiczne pokażą rozległą perspektywę pracy z językiem i jej różnorodne formy w różnych środowiskach. Wydaje się to istotnym postulatem, biorąc pod uwagę zróżnicowane plany zawodowe ankietowanych. (Smuk, Grabowska, Sowa, 2023: 160),

Do tego należy dodać znamienne różnice wizji studiów filologicznych I i II stopnia, wyłaniające się z odpowiedzi udzielonych przez ankietowanych studentów rozpoczynających i kończących neofilologię: studia *stricte* językowe ukierunkowane na intensywną naukę języka, dające gwarancję wysokiej kompetencji komunikacyjnej w jednym bądź kilku językach obcych (I stopień) oraz studia doskonalące umiejętności językowe z silnym komponentem profesjonalizującym, przygotowujące do udanego wejścia na rynek pracy (II stopień).

Podsumowując: klasyczne studia filologiczne wydają się w dużej mierze nadal cieszyć reputacją kierunków otwartych na potrzeby studentów; aby to się nie zmieniło, czeka je jednak nieustająca adaptacja do zmiennych warunków złożonej i dynamicznej rzeczywistości, w której funkcjonują (Larsen-Freeman, Cameron, 2008; Grabowska, 2023), oraz stałe regulowanie napięcia między tradycyjnymi założeniami kierunku a wyzwaniem rynku pracy.

Bibliografia

- Grabowska M. (2023), *L'apprentissage informel des langues étrangères*. Paris : L'Harmattan.
- Larsen-Freeman D., Cameron L. (2008), *Complex System and Applied Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Pike K.L. (1967), *Language in Relation to a Unified Theory of Structure of Human Behavior*. La Haye: Mouton.
- Smuk M., Grabowska M., Sowa M. (2023), *Studia filologiczne w Polsce z perspektywy studenta*. Kraków: Universitas.

Received: 27.09.2023

Revised: 11.03.2024